

اندر فواید آگاهی، آزادی و پایداری

به مناسبت هفتاد و یکمین سال ملی شدن صنعت نفت

امیر طیرانی

« سالن انتظار تالار جلسه علنی مجلس شورای ملی که تماشاچیان و روزنامه نگاران قبل از تشکیل جلسه در آن حضور می یابند تا زنگ زده شود... امروز برخلاف روزهای اخیر مملو از روزنامه نویس و تماشاچی بود ... تا ساعت ده که زنگ زده شود جمعیت پی در پی وارد تالار می شد ... در ساعت ده و بیست دقیقه لژ نوین و جایگاه تماشاچیان مملو از جمعیت گردیده بود ... علت این ازدحام گزارش کمیسیون نفت بود که در مجلس قرائت می شد » (اطلاعات ۲۴ اسفند ۱۳۲۹)

روز ۲۴ اسفند ۱۳۲۹ نمایندگان مجلس شورای ملی بعد از قرائت گزارش کمیسیون نفت که در آن خواستار ملی شدن صنعت نفت ایران شده بودند رای به ملی شدن دادند و پس از پنج روز این مصوبه به تایید نمایندگان مجلس سنا نیز رسید و بدین سان بعد از چهار دهه که منابع نفتی کشور از سوی شرکت نفت انگلیس و دولت بریتانیا به یغما برده شده بود ملت ایران توانست بر مقدرات خود حاکم شود .

در تصویب قانون ملی شدن نفت دو عامل نقش اساسی و حیاتی برعهده داشتند:

اول مردم که از ابتدای مطرح شدن تا پایان حکومت دکتر مصدق از حمایت آن فروگذار نکردند و هرچه از آنها خواسته شد در طبق اخلاص گذاشته و به میدان آوردند . همانهایی که با تظاهرات پرشور خود و حضور در تجمعات استقلال و آزادی خود را از یوغ استعمار و استبداد فریاد کشیدند . همانهایی که با خرید اوراق قرضه ملی به مصدق در بنانهادن اقتصاد بدون نفت یاری رساندند و...

و دوم نیروهای سیاسی ملی و مذهبی بودند که با حضور در عرصه سیاسی کشور و طرح ملی شدن نفت و نیز حمایت از آن بر احقاق حقوق ملی ایران پای فشردند .

شخصیتها و نیروهای طرفدار ملی شدن نفت در دو عرصه داخل و خارج از مجلس شورای ملی در این مبارزه حضور داشتند . و اگر نبود حمایت شخصیت های ملی و مذهبی در حمایت از اقلیت مجلس که تعداد آنها در مقابل اکثریت بسیار کم می نمود شاید هیچگاه ملت ما موفق به پیروزی و ملی کردن نفت نمی شد .

همچنان که دکتر مصدق در خاطرات خود اشاره کرده است نخستین بار پیشنهاد ملی شدن نفت از سوی شهید دکتر حسین فاطمی مطرح شد. به گفته دکتر مصدق: "در جلسه‌ای که در خانه آقای نریمان تشکیل گردید دکتر فاطمی پیشنهاد خود را مطرح نمود و مورد موافقت حضار قرار گرفت و آن را امضا نمودند."

به دنبال آگاهی مردم از پیشنهاد دکتر فاطمی در ۴ آذر ۱۳۲۹، مردم یکپارچه به حمایت از این خواست ملی برخاستند. تظاهرات و تجمع‌های هر از چند گاه در میدان بهارستان، مقالات روزنامه‌ها و نشریات، سخنرانی‌های شخصیت‌های ملی و یا تحرکات گروه‌های سیاسی و... عاملی شد تا اقلیت مجلس بتواند بر اکثریت نه چندان موجه نمایندگان در دو مجلس فایق آید و این طرح ملی که به نوبه خود در جهان بی نظیر بود و بعد از آن سرمشق حرکت‌های ملی در مبارزات ضد استعماری و استقلال طلبانه در کشورهای دیگر از جمله مصر و اندونزی و... قرار گرفت به تصویب برسد.

اما آن چه این امکان را برای مردم و ارباب جراید و احزاب و گروه‌های سیاسی فراهم ساخت تا بتوانند به حمایت از شخصیت‌های ملی و ایران دوست خود برخیزند و بر استعمار بریتانیا و عوامل داخلی آن، پیروز شوند چیزی جز آزادی نسبی نبود که در دهه ۱۳۲۰ در کشور پدید آمده بود.

از سوی دیگر در مقابل مردم و نیروهای ملی و مذهبی حامی ملی شدن نفت دودسته دیگر نیز در عرصه سیاسی ایران حضور داشتند که از لحظه مطرح شدن ملی شدن نفت با تمام توان تلاش کردند تا جلوی آن بایستند. گروه اول وابستگان به سیاست غرب و جیره خواران استعمار بودند که همسو با اربابان انگلیسی خود از هیچ تلاشی در این زمینه خودداری نکردند و بعد از ملی شدن نفت هم در دوران حکومت دکتر مصدق تا توانستند کارشکنی کردند و سرانجام هم کمک کار استعمار در کودتا شدند.

به جز این عوامل نشان‌دار استعمار گروه دیگری نیز در مقابله با تلاش مردم و ملی شدن نفت در آن سال-ها در عرصه حضور فعال داشتند. همان‌هایی که تحت پوشش شعارهای مردم فریب و به ظاهر خلقی و مردمی از از واگذاری امتیاز نفت به رفقای جماهیر شوروی دفاع می‌کردند.

تلاش‌های هردو جریان با ملی شدن نفت به پایان نرسید. آنها بعد از شکست در مقابله با تصویب قانون ملی شدن نفت از پای ننشستند و از همان روزهای نخستین روی کارآمدن دکتر مصدق کوشیدند تا به هرنحو ممکن دولت ملی را به شکست بکشانند.

سنگ اندازی در برابر طرح‌ها و برنامه‌های دولت ملی در اجرای قانون خلع ید و اداره صنعت نفت به دست کارشناسان و کارگران ایرانی، مخالفت در برابر برنامه‌های دولت برای اجرای اقتصاد بدون نفت، از راه‌های مختلف طراحی و به اجرا می-رسید.

مهم‌ترین اقدام در این زمینه قطع حمایت مردم از دولت مجری قانون ملی شدن نفت بود که از راه‌های گوناگون انجام می‌گرفت. عوامل انگلیس با آتش گشودن به سوی مردم بی-دفاع نظیر آنچه در جریان سفر هریمن در ۲۳ تیر ۱۳۳۰ به تهران صورت گرفت یا بعدها آنچه در ۹ اسفند ۱۳۳۱ رخ داد، یا کشتن رییس شهربانی کل کشور و سرانجام سرنگونی دولت مصدق در ۲۸ مرداد به مبارزه با مردم ایران برخاستند. آنها همچنین با تبلیغات وسیع خود در جراید وابسته‌ای همچون آتش، طلوع، آسیا، صدای وطن و... این مسیر را طی می‌کردند.

در سوی مقابل جریان چپ به رهبری حزب توده با برگزاری تجمعات و تظاهرات یا از طریق نشریات خود همچون شه‌باز و بسوی آینده و چلنگر و ... از هیچ تلاش برای شکست خود در واگذاری امتیاز نفت به دولت روسیه شوروی فروگذار نکردند .

با این همه و به رغم آن که دولت مجری ملی شدن نفت در 28 مرداد به دست عوامل استعمار جهانی و در سکوت و بی عملی حزب توده سرنگون شد و به دنبال آن با عقد قرارداد کنسرسیوم بار دیگر منابع نفتی ایران با حضور و همراهی امریکا و دیگر شرکای انگلیس از سر گرفته شد اما « قانون ملی شدن صنعت نفت » به مثابه نقطه عطفی در تاریخ معاصر ماندگار شد و هنوز بعد از هفتاد و یک سال از گذشت تصویب آن، چون چراغی راهنمای مبارزات استقلال طلبانه و ضدبیکانه مردم ایران محسوب می‌شود . چرا که به فرموده قرآن کریم : « فاما الزبد فیذهب جفاء و اما ما ینفع الناس فی الارض- پس باطل همچون کف بر روی آب به کناری خواهد رفت و آنچه به سود مردم است در زمین باقی می‌ماند.» (سوره رعد آیه ۱۷)

اطلاعات ۲۶ اسفند ۱۴۰۰